Przedstawienie do Statutu Organicznego Sądownictwa.

Deputacya do ułożenia Statutu Organicznego Sądownictwa, postanowieniem Xięcia Namiestnika Królewskiego na posiedzeniu Rady Stanu dnia 21. Sierpnia r. b. wyznaczona, roztrząsnąwszy, podług daney sobie instrukcyi, dawniey w tym celu zgotowane proiekta, zasiągnąwszy wiadomości co do powodów, w rozmaitych rapportach i w dyskussyach w Radzie Stanu odbytych, zastanawiaiąc się w ogólności nad swym przedmiotem, organizacyą konstytucyiną Sądownictwa, znalazła obecne dwie trudności, które się iey istotnie ważnemi bydź zdaią. Pierwsza z zatrzymania kodexu cywilnego i procedury Sądowey, które z organizacyą ścisły maią związek. Druga z niedostatku ludności, zamożności i cywilizacyi, który zupełne wykonanie przepisów ustawy konstytucyiney, co do niektórych punktów w czasie teraźnieyszym niepodobnym czyni. O pierwszey trudności przekonała się Deputacya, porownywaiąc odpowiedaiące sobie przepisy kodexu i procedury z iedney strony, a z drugiey artykuły proiektu organizacyi konstytucyiney Sądownictwa. Nie może Deputacya nie przyznać w tém mieyscu, iż ułożenie Statutu Sądownictwa, razem z układaniem kodexu i procedury wspólnie i przez też same osoby przedsięwzięte, nietylkoby było łatwieyszém ale i doskonalszém. Winna iest także przytoczyć: iż trudność ninieysza wzmiankowaną będąc w petycyach na ostatnim seymie podanych, tym bardziey uwagę iey na siebie ściągnąć musiała. Nie iest tu kwestya o to: czy statut konstytucyiny będzie mógł za sobą pociągnąć zmianę kodexu lub procedury? kwestya ta żadney nie podpada wątpliwości; konstytucya iako głowne, naywyższe prawo w Królestwie Polskiém, wszystkie przeciwne sobie uchyla, i to wyraźnie w ostatnim swym artykule wyrzekła. Trudność pochodzi owszem ztąd, iż w systematycznych zbiorach ustaw, iakiemi są wspomniane kodexy, w zbiorach wypływaiących z iednostaynych ogólnych zasad; w zbiorach, których części przez wzaiemny między sobą związ-

żek i stosunek do zasad, tworzą zupełną całość i nieiako iedność, cząstkowych odmian, dodatków, ani wyłączeń podeymować bez obawy zamięszania nie można.

Odmian takich iednakowoż uyść niepodobna: procedura zawiera n. p. wiele formalności w przedmiotach bądź wielkiéy, bądź nieznacznéy wartości. Formy są zbawienne i konieczne, na nie się naypierwéy w strzeżeniu praw spuścić można. Powinny mieć iednak pewną do przedmiotu proporcyą; i gdy konstytucya wymaga, aby i drobna klassa mieszkańców, miała regularny udział w sprawiedliwości, formalności procedury francuzkiéy liczne i skomplikowane, w gminach i drobnych miastach utrzymać się nie dadzą, gdyż tam nie mogłyby bydź przez administruiących obięte, i koszt na nie częstoby wartość przedmiotu przenosił.

Ta iedna tylko okoliczność, to iest: usymplifikowanie przepisów kodexu i procedury w sądzeniu i exekucyi drobnych sporów, w opiekach, spadkach, i innych czynnościach drobnéy wartości, i przeniesienie attrybucyi Podsędków, Komorników, Notaryuszów etc. do Sądów gminnych i mieyskich; umiarkowanie tego tylko iednego przedmiotu, wymaga roztrząsania do tysiąca artykułów kodexu i procedury. Niemniéy wprowadzenie instytucyi przysięgłych w Radzie Stanu uchwalone, nie może się także obeyść bez zupełnego wstrząśnienia zasad, na których się dwie dzisieysze procedury kryminalne opieraią.

W tych trudnościach dwa sposoby uważania całego przedsięwzięcia nastręczały się Deputacyi. Albo rozwinięcie Statutu Organicznego podzielić na dwie epoki — i części Statutu nie wymagaiące zmian w kodexie i procedurach, oddzielnie ułożyć i za obowiązuiące ogłosić; części zaś które odmian w kodexie i procedurach wymagaią oddzielnie ułożone, uważać iako maiące służyć za zasadę i normę dla Redaktorów kodexu i procedury, z zastrzeniem iednak ich odmiany, gdyby się ta przy redakcyi kodexu i procedury potrzebną okazała; i te części dopiero po ukończeniu i przyięciu kodexu i procedur, za obowiązuiące ogłosić.

Albo nie dzieląc rozwinięcia Statutu na epoki, ułożyć proiekt w całości, i dołączyć odmiany kodexu i procedur, które Statut organiczny konstytucyiny za sobą pociąga.

Ten ostatni sposób, daleko trudnieyszy w wykonaniu, wi-

działa się bydź deputacya w konieczności przyięcia, aby dopełnić postanowienie Xięcia Namiestnika, zalecaiące iéy wygotowanie ustawy przechodniéy.

Składaiąc proiekt do Statutu w całości ułożony, przygotowała ~~oraz~~ zatém oraz Deputacya instrukcyą w ważnieyszych materyach, to iest dla Sądow gminnych i mieyskich, i dla Sądów przysięgłych; przepisy zaś w pomnieyszych materyach aż do ostatecznego zadecydowania Statutu organicznego w Radzie Stanu odłożyć uznała za potrzebne.

Wykonanie Statutu obok z instrukcyami dla części oddzielnych, miałoby tę korzyść, iż tak Redaktorowie kodexów, iako też seym przyszły mogliby z doświadczenia sądzić o ich dogodności lub potrzebie poprawy.

Co do drugiego względu, iż stan obecny kraiu i mieszkańców nie pozwala natychmiast rozwinąć zupełnie wszystkich przepisów konstytucyi, przyięła Deputacya światłe zdanie z okazyi pierwszego proiektu do Statutu w Radzie Stanu otwarte: że konstytucya nie ma służyć obecnemu tylko pokoleniu, ale że wszystkie następne ma nieméy na widoku; i że dla tego co z iéy przepisów dzisieysze pokolenie dopełnić nie iest w stanie, to następnym coraz w cywilizacyi postępuiącym, zostawić należy. W rzeczy samég głównym zamiarem kostytucyi, iest pomyślny byt i szczęśliwość mieszkańców; skutki te otrzymuią się w tedy, kiedy wprowadzone przez konstytucyą instytucye, wkorzenią się, i przyimą zupełnie; kiedy formy ich przeydą nieiako w zwyczay, a duch i zasady w poięcie wykonywaiących i w czucie wszystkich.

Zaprowadzanie zatém instytucyi, ktoreby się dziś bez szkody wprowadzić nie dały i utrzymać nie mogły, byłoby i owszem przeciwne istotnemu celowi konstytucyi. Zdawało się więc Deputacyi, iż w kollizyach tu zachodzących, starać się należało naywięcéy, aby usunąć to, coby przeciwnego konstytucyi bydź mogło i przygotować ile teraźnieyszość dozwala, następnym czasom zupełnieysze iéy rozwinięcie. Chęć uczynienia zadość włożonemu na się obowiązkowi, gorliwość i przyśpieszenie kraiowi użytku z korzyści, które mu dobroczynna konstytucya udziela, i sumienna uwaga na stan iego, na skutki proponowanych środków, towarzyszyły zawsze naradzaniom Deputacyi.

Odmiany szczególne które Deputacya uchwaliła za potrze-

bne w proiekcie do Statutu Organicznego Sądownictwa i które pod rozwagę Rady Stanu przynosi, są następuiące.

1mo W tytule I. art. 1. zamiast Sędziów Pokoiu w każdéy parafii, proponuie Deputacya aby w każdéy gminie i w każdém mieście był ieden Sędzia Pokoiu do spraw mnieyszyh, 500 złotych nieprzenoszących; a w każdém mieście Obwodowém, 4. Sędziów Pokoiu, koleyno zasiadaiących do spraw większéy wartości.

Sędziowie Obwodowi dla spraw większych bydź maią obrani; iako też Sędziowie Pokoiu dla spraw mnieyszych po miastach Woiewódzkich i Obwodowych; w innych zaś miastach i gminach zastępywanemi przez Burmistrzów i Woytów dopóty, dopóki te zdolnemi uznane nie zostaną, obierania sobie swych Sędziów Pokoiu.

Powody téy propozycyi zasadza Deputacya nayprzód na usunięciu przyczyn, które ważnéy szczególnie dla Królestwa Polskiego instytucyi Sędziów Pokoiu, wkorzenić się i zakwitnąć nie daią.

Zaprowadzaiąc w Polszcze przed lat 10. Sędziów Pokoiu, oświadczono cel téy instytucyi: że dąży ku wytępieniu złego w samém iego źrodle; w sercu przeciwników szuka pokoiu i przyiaźni. Uważano, że łagodny i uprzeymy charakter Polaków domaga się takowéy instytucyi.

W urządzeniach publicznych większéy wagi, konieczny wzgląd mieć należy na Narodowy charakter, i korzystać z dobrych iego dospozycyy. Byli w Polsce dawniéy przez długi czas Sędziowie, którzy się trudnili rozstrzyganiem sporów bezpłatnie, i upatrywali nagrodę w konsyderacyi u współziomków w Woiewództwie lub Powiecie. Skazili się wprawdzie ich naśladnicy; są ieszcze iednak ślady dawnych obyczaiów w skłonnościach narodowych: nigdzie więcéy Sądy kompromissarskie nie są w używaniu iak w Polsce.

Jeżeli dziś dla postępu w kulturze, w naukach; dla zmiany obyczaiów, trzeba płacić urzędników, którzy celuią nauką iakiéy dawniéy nie znano, należy nawet płacić i innych, aby dokładność służby tym bardziéy zapewnić; nie idzie za tém, żeby ze wszystkiém zarzucić dawne zwyczaie. Sędziowie Pokoiu daią sposobność zachowania znacznéy klassy urzędników bezpłatnych, służących dobru publicznemu z obywatelstwa iedy-

nie.

nie, przez których zabytki dawnego poświęcania się usłudze kraiowéy, aż do zmiany obyczaiów na lepsze przechowywaćby można.

Uznawszy ważność tę Deputacya, troskliwą była o gruntowne urządzenie téy materyi, o takie urządzenie, aby instytucya Sędziów Pokoiu obca dotąd, kraiową stać się mogła. Instytucye dobre, skoro się przyimą w kraiu, użytecznieysze są niż prawa, i naywięcéy się przykładaią do pomyślności ludu, są one rękoymią obyczaiów, bez których, prawa są czczemi. Nie tak praw stanowieniem, iak zaszczepieniem instytucyy zbawiennych, stali się sławni Prawodawcy dobroczyńcami narodów.

Między przeszkodami do rozkrzewienia instytucyi Sędziów Pokoiu w tuteyszym kraiu, za pierwsze i stałe kłaść można, wstręt od drobnych a licznych obowiązków i attrybucyy z poiednywaniem związku niemaiących, osobom znacznieyszéy kondycyi nieprzyiemnych, a odrywaiących ie na dłuższy czas od domu i własnych interessów; te, nayzdolnieyszych na Sędziów Pokoiu obywateli, od téy posługi, niechybnieby odstręczyły. Na próżnoby stanął przepis, iż od téy posługi nikt się wymawiać nie może; nietylko że znaczna liczba osób do tego urzędowania iest potrzebną, ale że duszą i cechą urzędu Sędziów Pokoiu ma bydź ich dobra wola, inaczéy instytucya zakwitnąćby nie mogła. Z tego powodu, i gdy stan teraźnieyszy téy instytucyi pokazuie, iż w każdéy parafii obieralnych Sędziów Pokoiu stanowić skutecznie nie można, uznała Deputacya za potrzebne, dla zachowania głownéy części instytucyi w zupełnéy czystości, proponować osobnych Sędziów dla spraw większych, którzyby byli obrani z obywateli Obwodu co lat dwa w liczbie czterech, zasiadali po 3. miesiące w roku, dla całego Obwodu, a przytém mieli sobie zapewnione dystynkcye honorowe od rządu, dodawaną pomoc w konfekcyi pism i załatwione drobne tyczące się pomieszkania zatrudnienia; sprawy zaś mnieysze co do poiednania i niektórych czynności dawniéy do Sędziów Pokoiu należących, w miastach Woiewódzkich i Obwodowych powierzyć oddzielnym Sędziom Pokoiu obieralnym, a w innych miastach drobnieyszych i w gminach oddać na czas Burmistrzom i Woytom, póki drobnieysze klassy, Sędziów Pokoiu obierać sobie nie będą w stanie; gdyż ci urzędnicy znaiący bliżéy strony i stronom znaiomi, prędzéy ie potrafią poiednać i dla wprawy którą iuż posiadaią, łatwiéy instrukcye obeymą i czynności extrasądowe dopełniać będą, niż inne osoby, któreby w obe-

onym stanie kraiu Sędziami Pokoiu w gminach i miastach mnieyszych bydź chciały. Z czasem, w epoce pomyślnieyszéy, i te gminy gdy się zamożnieyszemi staną, będą używać prawa obierania sobie Sędziów Pokoiu, które iuż maią sobie zastrzeżone.

Ale ieszcze ieden powód ma Deputacya do proponowania wyżéy wspomnionego urządzenia. Konstytucya nakazuie, aby wszystkie klassy mieszkańców miały Sędziów Pokoiu, i aby w każdéy gminie i w każdém mieście był Sąd Cywilny dla spraw 500 złotych nieprzechodzących.

Dla powszechnie znaiomego niedostatku ludzi zdolnych w teraźnieyszym czasie, Burmistrze i Woyci muszą bydź w iednéy lub drugiéy z tych magistratur użyci. Oddawać sądownictwo sporne urzędnikom administracyinym, nie zdało się Deputacyi, i dla przewagi którąby wtedy mieli, i dla zbytniego ich obarczenia, i nareście dla niepewnéy w takowym układzie dystrybucyi sprawiedliwości. Na poiednawców zaś zdać się mogą, bo iuż są niemi istotnie, gdyż się do nich zwykle po zagodzenie, klassy drobne udaią; klassom, ludzi pracuiących, mało obeznanych z zapasami, z funduszami, z przemysłem, lub żyiących z zarobku dziennego czy tydziennego, nie tak wiele na obecności Sędziów spornych, iak na godzących zależy. Przybliżaiąc im magistraturę poiednawczą gdzie krzywdę swoią obiawić, zdrową radę powziąść, ugodzić się, i skutek ugody zapewnić sobie mogą, przybliża im się w saméy rzeczy sprawiedliwość, w myśl konstytucyi, w duchu charakteru narodowego, w duchu prawdziwéy potrzeby.

Co się tycze Sądów Policyi, zdaie się Deputacyi iż te nie powinny mieć mieysca w Statucie organicznym Sądownictwa, ale raczéy bydź umieszczone w kategoryi Sądownictwa Administracyinego. Wtedy zapewniony będzie porządek policyiny, przez nadanie władzy karania na mieyscu przewinień policyinych, a z drugiéy strony zapewni się obrona przeciw niesprawiedliwości dozwoleniem odwołania się do wyższych władz Administracyinych.

Tytuł II. Proiektu stanowi w każdém mieście 1. i 2. rzędu Sąd cywilny pierwszéy Instancyi dla spraw 500 zł. nie przenoszących, złożony z Prezydenta miasta i 2. Radców municypalnych, a dla reszty miast i dla gmin Sąd cywilny ieżdżący czyli ziazdowy.

Zważywszy tu Deputacya zarzuty wyżéy wspomnione przeciw oddaniu sprawiedliwości w ręce Urzędników Administracyinych, niepewność sprawiedliwości w wyrokach, dla niedoskonałéy znaiomości prawa Sędziów municypalnych; niepewność słuszności wyroków, przy tak wielkiéy liczbie sędziów, a ztąd ucisk dla stron, pochop do pieniactwa i przeciążenie wyższych Instancyi ustawiczném odwoływaniem się, koszta znaczne skarbu publicznego, albo wycieńczenie stron na utrzymywanie Sędziów, i narażenie przez to na zepsucie obyczaiów, nareszcie znaiome obiekcye przeciw wprowadzeniu nowego rodzaiu u nas sądownictwa ieżdżącego, znayduie potrzebę odmiany i téy części proiektu.

Wyznaie Deputacya że nie wypełni ze wszystkim iéy propozycją przepisu konstytucyi w tym punkcie, ale rozumie że go w obecnym stanie ściśle wypełnić nie można. Nie masz dziś w naszym kraiu, w klassie kandydatów do Urzędów niższych, ludzi dość moralnych razem i posiadaiących prawo, aby Sądy w miastach, miasteczkach i gminach, z nich uformować można. Niedostatek ich, stanowi ieźli nie dowód, przynaymniéy mocną prezumpcyą, że dotąd w tak wielkiéy liczbie potrzebni nie byli. Cożkolwiek bądź, osoby któreby się na Urzędy Sędziów po miastach osobliwie drobnych i gminach dostały, nie odpowiedziałyby celowi konstytucyi, przyniosłyby szkodę stronom, z któréyby i ogół ucierpieć musiał.

Z przyczyny tedy tego niedostatku proponuie Deputacya co do Sądów cywilnych pierwszéy Instancyi, aby attrybucye ich, między Sędziów pokoiu i Sądy ziemskie podzielić: pierwszym, oddać wyiaśnienie sporu, instrukcyą, ostatnim decyzyą, wyrok. Podług tego układu Sędzia Pokoiu w mieście lub gminie, nie zagodziwszy sporu powinien go w treści opisać, dokumenta, zeznania świadków, lub iakie inne będą dowody przyiąć i sprawę instruowaną do Sądu ziemskiego odesłać. Sąd ten znayduiąc instrukcyą niezupełną poleci iéy powtórzenie, lub gdyby tego potrzebę uznał, Sędziemu ziazdowemu rozpoznanie na mieyscu nakaże. Sprawy porządkiem sądzić, i wyroki swe na ręce Sędziego Pokoiu od którego przyszły odsełać będzie.

Takowe urządzenie, ieżeli nie wypełnia literalnie przepisów konstytucyi, nie sprzeciwia się iéy bynaymniéy, i ile możność dopuszcza, czyni iéy nawet zadosyć. Dosłowny iéy przepis każe, aby Sądy cywilne w każdéy gminie i w każdym mieście były

obecne; duch zaś tego przepisu chce, aby człowiek niższéy klassy czuiąc się ukrzywdzonym, nie potrzebował szukać daleko pewnéy sprawiedliwości, oddalaiąc się od mieysca zarobku i mieszkania, z wycieńczeniem sił, zdrowia i ostatnich zapasów. Temu zamiarowi propozycya ninieysza ze wszystkiem odpowiada, a nawet zapewnia większy pośpiech, przy mnieyszym koszcie; bo spór ledwo co rozpoczęty, może bydź w kilku godzinach wyiaśnionym, zgodzonym, a w razie niezgodzenia do wyrokowania przygotowanym.

Koszt przez to daleko mnieyszém będzie, iż dawniéy strony opłacać się musiały woźnemu, pisarzowi, obrońcy, komornikowi, a teraz iedną tylko ryczałtową ilość w papierze stęplowym składać maią.

Nie powinno to rodzić obawy, iż opisy spraw przez Burmistrzów i Woytów sporządzone, będą niedokładnemi, bo w niedostatku umieiętnych i wprawionych Urzędników, z początku na niewprawnych przestawać musiemy. Wszakże i Podsędkowie takiemi początkowo byli.

Sądy ziemskie będąc lepiéy złożone, niż mogą bydź gminne, Wyroki dawać będą mniéy zawodne. Nieobecność Sędziego w mieyscu gdzie strony mieszkaią, usunie wszelki nawet pozor parcyalności; a gdy podanie zażalenia, cała instrukcya, i ogłoszenie wyroku w mieyscu się odbędzie, nie można nie przyznać, żeby istotna część Sądów nie była mieyscową. Zapewnienie sprawiedliwości regularnéy, niemylnéy, niezwłocznéy, iest prawdziwym iéy przybliżeniem.

W przeciwnym składzie, iakkolwiek okregi gmin sądowe byłyby oznaczone, zawszeby strony za sprawą o kilka mil włoczyć się, odrywać od gospodarstwa, od zwykłych czynności, od regularnéy pracy, wystawiać na oszukaństwa pokątnych doradców, którychby się wtedy namnożyło, i często niszczyć ze wszystkiem musiały.

W aktualnéy sytuacyi niższych klass mieszkańców, straty dopiero wymienione, do których nadto utratę obyczaiów przydać należy, nie byłyby w żadnéy proporcyi z korzyściami któreby im nadanie źle dobranych Sądów przynieść mogły. Inne mnieysze odmiany, które Deputacya w tytule o Sądach ziemskich za potrzebne uznała, są następuiące:

Wyznaczone są w proiekcie mieysca zasiadania Sądów ziemskich,

skie, gdyż to wyznaczenie do stałych przepisów, w statucie organicznym mieysce maiących, należy; niemniéy postanowiono, z wielu wydziałów każdy Sąd ziemski ma bydź złożony. Chcąc ilość ich wymiarkować, przeyrzano tabelle z lat 3. ostatnich. Uznano w ogólności; iż w Woiewództwach dawniéy Pruskich gdzie nie ma bydź więcéy nad ieden Sąd ziemski, ten z 2. Wydziałów składać się powinien, a to dla ukończenia spraw zaległych i dla większości zachodzących sporów; w Woiewództwach zaś dawniéy Austryackich, ieden tylko Wydział, ponieważ i za Rządu Austryackiego więcéy Sądów nie miały.

Co się tycze spraw 500 zł. nieprzechodzących, sądzi Deputacya iż liczba ich mnieyszą będzie, niż była dotąd w Sądach Podsędkowskich, bo te sprawy nie ulegały dotąd poiednaniu, a teraz naywiększa ich część zagodzoną będzie. Aby iednak tém więcéy zapewnić żeby Sądy ziemskie wystarczyć mogły pomnożonéy przez sądzenie tych spraw pracy, przepisała Deputacya w instrukcyi, iż akta przez Sędziego Pokoiu w tych sprawach sporządzone, odczytane w oryginale bydź powinny i wyrok w tych samych aktach zapisany.

Przewiduiąc, iż może łatwo zayść potrzeba powiększenia Sądów, bądź przez przydanie Wydziału, bądź, przez postanowienie nowego Sądu, zastrzegła Deputacya iż takowe pomnożenie, w razie potrzeby, przez postanowienie Administracyine dopełnioném bydź może.

W tytule o Sądach ziazdowych nie zaszły żadne odmiany, wyiąwszy że rozkład artykułów i porządek przepisów w nich iest inny, i że Sędziom ziazdowym dozwolona iest exekucya własnych wyroków, od których strony nie appellowały, a to na fundamencie prawa o normalném rozgraniczeniu, które im w rozmaitych przypadkach tęż samą attrybucyą nadało.

Co do Sądów handlowych, ponieważ trybunały cywilne trudniące się dziś podług przepisów kodexu sprawami handlowemi, są tak dalece wydołać im w stanie, iż żadna o zwłokę nie zachodzi skarga, uznała Deputacya iż ieden Sąd handlowy w Warszawie exystuiący, nadal ieszcze wystarczy i potrzebie kraiu odpowie.

Do Statutu organicznego miała bydź wprawdzie cała organizacya Sądów handlowych z kodexu handlowego wcieloną; gdy ta

iednak tak iest obszerną i sczegółową, iżby nie była w żadnéy proporcyi z redakcyą iaka w tytułach o innych Sądach za przyzwoitą uznaną została, przeto umieszczono tylko te odmiany, które za Rządu Xięstwa Warszawskiego, w organizacyi Sądów handlowych zaszły, z dodaniem do nich przepisów kodexu handlowego do związku i zrozumienia całości nieodbicie potrzebnych.

Powody odmian proponowanych przez Deputacyą do Statutu Organicznego Sądownictwa w urządzeniu zgromadzenia przysięgłych.

Zastanawiaiąc się nad przedmiotem tym w ogólności, uznała Deputacya, iż iéy wchodzić nie należy w kwestye: czy instytucya przysięgłych zaprowadzoną bydź ma lub nie; czy będzie pożyteczną; czy zaprowadzoną bydź może; gdyż kwestye te roztrzygnione iuż zostały w Radzie Stanu, zasady uchwalone, i zgromadzenie przysięgłych umieszczone w proiekcie Deputacyi do usymplifikowania i poczynienia odmian potrzebnych podanym.

Aby temu zadość uczynić, dochodziła Deputacya z pilnością, iakiéy ten ważny obiekt wymagał: co są za istotne części teoryi téy instytucyi? iak u nas będą mogły bydź zostósowane w praktyce?

Dla tém większego zapewnienia się, roztrząsała Deputacya historyą instytucyi przysięgłych w Francyi, od czasu iéy zaprowadzenia w roku 1791, i dochodziła: dla czego tam ta instytucya tak powszechnie za szanowną i zbawienną uznana, bynaymniéy się nie przyięła.

Na rezultatach tych dochodzeń, gruntuie Deputacya powody odmian, które podaie. Przekonała się w ogólności, iż wprowadzaiąc obcą tę instytucyą, naybezpieczniéy będzie wziąść za model urządzenie iéy w kraiach w których kwitnie; gdyż modyfikacye znaczne mogłyby oddalić od celu, pociągnąć częste odmiany i poprawki, a przez to sprawić, żeby się i nateraz nie przyięła i poźniéy zaszczepić nie dała.

Pierwsza odmiana którą Deputacya proponuie, ściąga się do liczby przysięgłych. Zasady do Rady Stanu z dnia 19. Grudnia r. z. podane, stanowią ze wszyskiem 72 przysięgłych na rok w całém Woiewództwie, a zatém na kadencyą kwartalną 18

z których 10 wyłączyć wolno, a takby 8. tylko na dwa Sądy Grodzkie pozostało.

Deputacya znayduie tę liczbę za małą, i wcale niedostateczną. Znaczna liczba przysięgłych potrzebna iest koniecznie w téy tu instytucyi; czy zważaiąc ią ze względów politycznych, bo Sąd przysięgłych ma bydź nieiako Sądem ludu, i cel instytucyi iest żeby władza karząca była w ręku zupełnie nieznaiomych; czy to zważaiąc pod względem Sądownictwa, bo mała liczba przysięgłych przemieniłaby tychże na Sędziów, na Urzędników, przez co duch instytucyi by zginął. Sędziowie tacy wystawieni będąc na wszystkie nieprzyzwoitości, którym są wystawieni zwyczayni; znaiomi będąc wszystkim od początku roku, będą proszeni, uwodzeni, tentowani; trudniéy się oprzeć potrafią, będąc bez nauki i doświadczenia, a ztąd wyroki będą niesłuszne, i co zatém idzie większa liczba zbrodni.

Proponuie zatém Deputacya aby przysięgłych do *oskarżenia* zgromadzało się (sposobem iak poniżéy) naymniéy 8; a do *osądzenia* w głownych sprawach 24 z których połowa wyłączoną bydź może; w innych 12.

Czyniąc tę propozycyą, miała Deputacya na uwadze niedostatek osób zdolnych na przysięgłych w naszym kraiu, i zmnieyszyła znacznie liczbę przysięgłych w Anglii wzywanych, z których tam do oskarżenia 23. a do osądzenia 48. potrzeba, a i tych czasem dla wyłączenia nie wystarcza.

Powtóre, przyimuie Deputacya przysięgłych do oskarżenia, którzy w zasadach wyżéy wspomnionych opuszczonemi zostali. Przysięgli do oskarżenia są równie istotną częścią instytucyi przysięgłych, iak przysięgli do osądzenia, i usunąć się bez denaturalizowania całości nie dadzą. Cała ta instytucya ma dwa cele dążące do utrzymania spokoyności publicznéy: karać występnych, tego żąda interes towarzystwa; — bronić niewinności, tego wyciąga ludzkość. Pierwszym trudnią się przysięgli do osądzenia; prawidłem ich iest, żeby nikogo nie uznali winnym bez zupełnego przekonania. Z drugiéy strony: opieka nad posądzoną niewinnością, straż, aby nikt niesłusznie nie był oddany pod sąd, więziony, dręczony processem i osławieniem, iest w ręku przysięgłych do oskarżenia. Tych znowu prawidłem iest: ieźli w duchu instytucyi działać będą, żadnego posądzonego bez zupełnego przekonania o iego niewinności, od Sądu nieuwalniać. Ci powinni bydź nieco surowsi bo nie sądzą; tamci ła-

ci łagodnieysi, bo potępienie iest skutkiem ich opinii. Te dwie części razem idąc, stanowią dopiero całość instytucyi. Jedną z nich odiąć, iest wcale co innego utworzyć. We Francyi zrobiono to smutne doświadczenie, iż za odięciem przysięgłych do oskarżenia, przeistoczyła się cała instytucya, i stała się nawet nienawistną. Niedostatek osób na przysięgłych zdolnych do takich modyfikacyi prowadzić niepowinien. Zważaiąc na ten niedostatek, proponuie Deputacya załatwiaiące urządzenie, które się duchowi instytucyi nie sprzeciwia. Zawsze iednak iest w mniemaniu, ażeby przed ostateczném uchwaleniem przysięgłych, przekonać się dowodnie, iż się wszędzie potrzebna liczba zdolnych osob znayduie.

3tio. Modyfikacya proponowana przez Deputacyą, przez wzgląd na niedostatek zdatnych osób na przysięgłych, iest aby zrazu pewną tylko część mniéy często zdarzaiących się zbrodni oddać pod rozeznanie przysięgłych, inne Sądom Grodzkim do czasu zostawuiąc.

Zbrodnie Stanu są iuż wyłączone, iako oddane przepisem Konstytucyi pod Sąd Senatu (§ 152). Rozumie Deputacya, iż nadto wyłączyćby można i oddać Sądom Grodzkim zbrodnie w dziale VI. księgi I. prawa karzącego, art. 3. 4. 5. 6 i 13. oznaczone. Pierwsze 4. iako to: bunt i rozruch, gwałt publiczny, nadużycie władzy w urzędzie, fałszowanie monety i papierów kredytowych, z powodu iż zbrodnie te często szkodząc powszechności więcéy, i więcéy ią obrażaiąc niż poiedyńcze osoby, łatwoby mniéy ważone bydź mogły przez nieuczonych w prawie. W ogólności między ludem, a z tego wybieraią się przysięgli do osądzenia według kondycyi i sytuacyi oskarżonego, zbrodnie tego rodzaiu co razem porządek ogółu obrażaią, lekko są ważone, a to im mniéy są zrozumiane ich konsekwencye, i im mniéy wprost klassę z którey są przysięgli dotykaią: Tak n. p. we Francyi uwolnili przysięgli fałszuiącego monetę, wyrokiem następuiącéy treści: iż dowiedzione w prawdzie iest, że oskarżony czyn ten rozmyślnie popełnił, mogłoby iednak bydź, że nie miał przytém zamiaru szkodzenia drugiemu.
(dessein de nuire à autrin, Favre, exposé des motifs, p. 73).

Takie przykłady liczne są w historyi sądownictwa Francuzkiego, i słusznie oburzaią lubiących porządek.

Prócz tego, kradzieże uznane za zbrodnie i występki w księ-

gach I. i II. prawa karzącego, oddane Deputacya mieć chce Sądom Grodzkim, a to z powodów następuiących:

1mo. Iż te występki będąc bardzo liczne tak dalece, iż przechodzą w liczbie zbrodnie wszystkich innych rodzaiów, naywiększąby stanowiły trudność w zebraniu przysięgłych.

2do. Powtóre, iż niechęć która powszechnie panuie w kraiu przeciw tego rodzaiu występnym, każe przewidywać, iż przysięgli chciwiby byli przeciw nim kar nadto surowych.

3tio. Z powodu pogardy którą tak podłym a zagęszczonym u nas zbrodniom ukazywać należy.

4to. Iż dla odrazy od tego rodzaiu występnych, przykrzyliby sobie przysięgli odbywanie funkcyi do którey, ile w początkach zachęcać ich potrzeba.

Odłączywszy tym sposobem Deputacya znaczną część spraw kryminalnych od czynności powierzonych zgromadzeniu przysięgłych, proponuie z tém zwiększą pewnością 4. odmianę, która staie się konieczną ztąd, iż ieżeli można rozłączać rodzaie zbrodni, i oddawać ie rozmaitym Sądom do sądzenia, nie da się to uczynić względem stopni tychże zbrodni. Zbrodnie i występki iednegoż rodzaiu, rożnią się tylko stopniem między sobą. Stopień intencyi, namysłu, szkody w złym celu i umyślnie zrządzoney, stanowi, czy wykroczenie iest zbrodnią, czy występkiem; a stopień ten prawie nigdy przed wyrokiem dobrze znaiomy bydź nie może.

W przekonaniu tedy, że artykuł 1. zasad d. 19. Grudnia r. z. do Rady Stanu podanych, oddaiący wyłącznie same zbrodnie pod uznanie zgromadzenia przysięgłych, nie będzie mogł bydź wykonanym, uznała Deputacya potrzebę przełożenia, iż wszystkie występki tego rodzaiu i denominacyi co zbrodnie oddane prysięgłym, do rozpoznania tychże, odsyłane bydź powinny. Inaczey niewiadomość czy zbrodnia, czy występek popełnionym został, byłaby przyczyną ustawicznych omyłek i zamięszania. Często oskarżonego o zbrodnię wyrok znayduie winnym tylko występku, i przeciwnie w ciągu examinu sprawy i słuchania świadków może się zdarzyć, że okarżony o występek, popełnił go z takim namysłem, intencyą i stopniem złośliwości, że go wyrok za zbrodniarza uznać iest przymuszony. Ale to rozpoznanie, na końcu dopiero sprawy nastąpić może, w początku iey prawie nigdy przewidzieć nie można, czy wy-

rok pierwszą księgą prawa karzącego o zbrodniach, czy drugą o występkach w uznaniu winy i naznaczeniu kary zacytuie. Z tego tedy powodu rozumie Deputacya, że gdy zbrodnie w księdze pierwszéy wymienione (prócz wyłączonych), uznaniu przysięgłych oddane bydź maią, występki także tego rodzaiu, stopniem tylko od tych zbrodni rożniące się, przez toż zgromadzenie rozpoznawane bydź powinny.

5to. Piąta odmiana która zdaniem Deputacyi zayść powinna, ściąga się do kwestyi: kto ma bydź przysięgłym? Proiekt w Radzie Stanu roztrząsany chce, aby Rady Woiewódzkie przeznaczały na przysięgłych osoby, z pomiędzy obywateli głos na seymikach, lub zgromadzeniach gminnych maiących; Deputacya maiąc na uwadze naturę instytucyi, nie znayduie żeby można Radom Woiewódzkim, lub iakiemubądź zgromadzeniu, albo osobie dawać przywiléy wybierania przysięgłych.

Przysięgli tak wybrani, nie mogliby nie bydź prędzéy czy późniéy, mniéy lub więcéy reprezentantami zgromadzenia, lub pełnomocnikami osób, w których ręku byłaby elekcya; a tak uformowaliby z czasem przysięgli klassę oddzielną, maiącą pewne właściwe sobie opinie i dążność. Wtedy Sąd przysięgłych nie byłby Sądem równych, prócz sądząc przysięgłego. Charakter przysięgłego nie może bydź przez nikogo nadanym; iest to przymiot indywidualny, własność osobista, prawo niezależące od czynności, affekcyi lub okoliczności trzeciego.

Deputacya przyimuie zatém, iż każdy iest z prawa przysięgłym, kto posiada własności fizyczne, moralne, intellektualne i polityczne, iak ie przepisy oznaczaią.

Władze Administracyine niższe, iako naylepiéy mogące znać obywateli w ich jurysdykcyach mieszkaiących, przesyłałyby w lat 3, 4. lub 5, z gmin, powiatów i obwodów imiona wszystkich takich osób do miast stołecznych Woiewództw, gdzieby lista ogólna sporządzona, dopełniona i drukowana została. Publikowanie iéy przez druk ułatwiłoby odkrycie omyłek; po zrektyfikowaniu zupełném, Kommissye Woiewódzkie odsyłałyby do Trybunałów Grodzkich listy z imionami przysięgłych w okręgu tych Sądów mieszkaiących. Ten sposób dogodziłby z wielu względów zamiarowi instytucyi Przysięgli byliby ci, co z względu na słuszność i na potrzebę niemi bydź powinni. Byliby w znaczney liczbie, co iest koniecznie potrzebném, aby do każdego rodzaiu sprawy, i każdego stanu oskarżonego, zdolnych, *równych* dostawić można, iako

też aby utrudnić domniemanie, kto w iakiéy sprawie będzie przysięgłym. Prócz tego ciężar odbywania powinności przysięgłego rozłożony na większą część mieszkańców mnieyby był uciążliwym. Na ostatek przez spisywanie co lat kilka ogólnéy listy wszystkich przysięgłych w kraiu, byłby Rząd w stanie wiedzieć czas, w którym instytucyą do innych zbrodni i występków rozciągnąć można będzie.

Szósta znaczna odmiana którą Deputacya za potrzebną uznaie ściąga się do §. 52. proiektu statutu; stanowi ten, iż

„gdy Sąd Grodzki do czynu przez przysięgłych uznanego surowość prawa zastosować maiący, postrzeże istotną pomyłkę w czynie przez przysięgłych ustanowionym, na ówczas wstrzymawszy się z zastosowaniem prawa, odwołać się winien do następnego przysięgłych zgromadzenia."

Deputacya mniema, iż przepis takowy byłby przeciwny instytucyi, która z natury swoiéy przesądzania nie cierpi, i w któréy zdania nie na naukowych regułach ale na summienności i gorliwości obywatelskiéy fundowane, za niemylne uchodzić powinny.

Aby uniknąć pomyłki w osądzeniu czynu, wspomnionym artykułem zasad przewidzianéy, oddaie Deputacya Prezesowi Sądu Grodzkiego, moc wyłączenia z ogólnéy listy przed rozpoczęciem sprawy, wszystkich tych przysięgłych, którzy się dla iéy gatunku, i dla swych osobistych własności niezdolnemi do iéy poięcia i osądzenia wydawać będą; z drugiéy zaś strony pozwala Prokuratorowi Kryminalnemu do 9. miesięcy czasu do doskonałego przygotowania sprawy, w przypadkach w którychby trudności w wyiaśnieniu iéy zachodziły. Po zachowaniu tych ostrożności, nie można się tak grubéy omyłki z strony przysięgłych w osądzeniu czynu spodziewać, żeby Sąd Grodzki był w konieczności żądania appellacyi czyli rewizyi do innego zgromadzenia przysięgłych.

Prócz tego, przepis supponuiący z góry pomyłkę w uznaniu przysięgłych i dozwalaiący przesądzania innym, byłby szkodliwym instytucyi, któréy iedną z znacznieyszych korzyści iest zaufanie powszechności. To musiałoby bydź osłabionėm podobnym przepisem i exekucyą takiego przepisu. Ponieważ przysięgli nie daią żadnych powodów swego uznania, i maią sobie owszem polecone, aby iedynie podług swego przekonania, sumienia i czucia zeznawali, iakże dopuścić przesądzenia deklaracyi tym sposobem czynionéy? Cóżby bydz mogło rękoymią lepszości uznania powtórnego zgromadzenia?

Jeżeli

Jeżeli opinia Sądu Grodzkiego? niechżeby wtedy Sąd Grodzki od razu o czynie i przewinieniu uznawał, bez mięszania w to przysięgłych. Prawo zatém dozwalaiące przesądzania byłoby i zbytecznem i osłabiaiącém zaufanie istotnie tu potrzebne i pryncypalną korzyść stanowiące. We Francyi nie mała część nieufności i niechęci ku przysięgłym poszła ztąd, iż przesądzaiąc iedni drugich, zupełnie przeciwne wydawali zdania. Prawda, że w Ameryce przesądzanie w sądownictwie przysięgłych ma mieysce, ale tam zaufanie zostaie niewzruszone, bo przy formowaniu się Państwa już exystowało. Wreszcie przykłady od Greków, Rzymian i dalekich kraiów brane, wtedyby tylko obowiązywać powinny, kiedy tożsamość wyobrażeń mogłaby bydź okazaną. W kraiu gdzie instytucya przysięgłych zawsze była obcą i świeżo wprowadzoną bydź ma, trzeba żeby ci wprzód, na zaufanie powszechne rzetelnością wyroków zasłużyli, a tym czasem przepisy przeszkadzać im w uzyskaniu zaufania nie powinny.

Zważaiąc Deputacya, iż mogą się zdarzyć przypadki tak zawikłane i zbiór przysięgłych tak mało zdolny do ich rozwiązania, iż deklaracya zgodna żadną miarą nastąpićby nie mogła, proponuie: aby w takiém zdarzeniu przysięgli mocni byli sumienie swoie od wydania niepewnego wyroku uwolnić, i oświadczaiąc rzetelnie że sprawy poiąć i osądzić nie są w stanie, zostawić iéy rozpoznanie i decyzyą Sądowi Grodzkiemu, który wtedy zwyczaynym sposobem postąpi.

Jeżeli przysięgli do oskarżenia stosownie do proiektu Deputacyi przyięci bydź maią, trzeba wtedy w okręgu każdego Sądu Grodzkiego kilka mieysc wyznaczyć, w którychby gdy zaydzie potrzeba zgromadzać się mogli. Nie można bowiem stanowić, aby z rozpoznaniem czy posądzony ma bydź oddanym pod Sąd lub nie, czekać kadencyi, zwłaszcza iż nie wszędzie są więzienia; prócz tego byłoby to z uszczerbkiem sprawiedliwości i ze szkodą posądzonego, którvby był niewinnym. Nie można także żądać, aby za każdém posądzeniem, wszyscy przysięgli do oskarżenia, świadkowie, i posądzony do Sądu Grodzkiego, czasem o kilkanaście mil odległego ieździli. Nareszcie, często rozpoznanie na mieyscu lub w bliskości mieysca tylko, doskonale odbyć się może.

Do takich miast (nim stałych Urzędników zdolnych do odbycia poniżéy oznaczonych powinności mieć będą), zesle Sąd Grodzki Sędziego Kryminalnego lub innego od Sądu Delegowanego Urzędnika, który informacye potrzebne od policyi lub zkąd inąd, co do zaskar-

żonéy zbrodni lub występku powziąwszy, wezwie przysięgłych do oskarżenia, sprowadzi świadków i oskarżonego, pertraktacyą wedlug przepisu dyrygować będzie, i doyrzy aby zgromadzenie prawnie się odbyło.

W każdém mieście na zbieranie się przysięgłych do oskarżenia przeznaczoném powinno się znaydować więzienie i mieysce przyzwoite do audyencyi publicznéy, podczas examinu sprawy przed zgromadzeniem przysięgłych.

Zarzut, że odbywanie podróży na zgromadzenia do mieysca o kilka mil odległego, nieznośném będzie dla obywateli, nie uszedł uwagi Deputacyi. Jeżeli iest gruntownem, byłoby to poznaką że kray nie życzy sobie, ani iest w stanie mieć tę instytucyą u siebie. Na przysięgłych do oskarżenia wybierać się powinni więcéy konsyderowani i maiętnieysi obywatele, z powodu że ci iaśniéy widzą potrzebę karania każdego występnego, a razem ochronienia każdego niewinnago od niesłusznego cierpienia processu i ohydy. Dla maiętnieyszych, byle mieli dobrą wolę, droga o 3. lub 4. mil do miasteczka, nie będzie nieznośnym ciężarem.

Instytucye przeciw dobréy woli, życzeniom i wyobrażeniom narodu wprowadzać się nie daią; i nigdy się rzetelnie nie wkorzenią i pożytecznemi nie staną.

W tytule o Sądzie Naywyższéy Instancyi, pozwoliła sobie Deputacya proponować odmianę, nie odstępuiąc iednak od zasad w proiekcie przez Radę Stanu roztrząsanym przyiętych. Po rozważeniu skrupulatnym przedmiotu, uznała Deputacya za słuszne, aby członki Sądu przyimuiąc rekurs w drodze kassacyi od 2. zgodnych wyroków, nie sądziły sprawy in merito; powierzyła zatém iednemu wydziałowi odrzucenie lub przyięcie rekursów, a drugiemu odsądzenie przyiętych rekursów.

Sąd Naywyższéy Instancyi podał myśli dążące do ulepszenia swoiéy organizacyi. Nie mogła Deputacya korzystać z tych wszystkich myśli nie chcąc przestąpić granic których trzymać się w układaniu statutu organicznego obowiązana była. Aby iednak te myśli doszły do wiadomości Rady Stanu, przeczytaną będzie cała osnowa przedstawienia tegoż Sądu.

Tytuł o Kancellaryach hypotecznych całkiem opuszczonym

bydź musiał, z powodu iż prawo hypoteczne na seymie uchwalone umieściło w swych przepisach te zasady, które do statutu organicznego należały, i zastrzegło dalsze rowinięcie w oddzielnéy organizacyi, która iako zbyt szczegółowa, w obecnym statucie organicznym mieysca mieć nie mogła.

W przedmiocie o obrońcach, zastanawiała się mocno Deputacya nad środkami uchylenia nadużyciów, które są przyczyną powszechnie znanych zażaleń przeciwko téy klassie.

Zdawało się Deputacyi iż uchylenie klassyfikacyi pomiędzy obrońcami Sądowemi, otworzenie konkurrencyi, i dozwolenie stronom aby się osobiście bronić mogły, w części przynaymniéy przyczyny nadużyciów usunie.

W tytule tym umieszczone przepisy o karności nad obrońcami, przeniesionemi zostały do ogólnych przepisów.

Tytuł o prawidłach ogólnych starała się Deputacya wydoskonalić przez uporządkowanie i dopełnienie szczegółów, tyczących się usposobienia, stopniowania, mianowania i karności Urzędników.

Z hierarchii Urzędników przy Sądach opuszczonemi zostali protokoliści z powodu iż znacznie etat obciążaią, rzetelnego pożytku nie przynoszą.

Trudnoby było z iednéy strony z protokółu sądzić o zdolności członków Sądu, gdy tego redakcya od zręczności wprawy protokolisty zależy i o nim tylko opinią dać może; z drugiéy zaś strony iż ślad o zdaniu Sędziego mógłby go na nienawiści wystawić, a przez to sumiennemu postępowaniu bydź na zawadzie.

Etat przez Deputacyą proponowany iest mnieyszym od etatu na rok 1819 o 124,000 zł. polsk.

Oszczędność ta ieszcze znacznieyszą będzie, gdy ustanie potrzeba czasowych wydatków.

Przy zmnieyszonym etacie osiągnęła iednak Deputacya następuiące cele:

1mo Sądownictwo w przedmiotach 500 zł. polsk. nieprzenoszących będzie mniéy kosztowne dla stron i dla Skarbu, a nawet Skarb może mieć większe korzyści z papieru stęplowego niż dotąd, gdyż kontrolla będzie ścisleysza, a interess Sądów Gminnych i mieyskich będzie połączony z interessem Skarbu, z któym też Sądy dzielić się

będą wpływami za papier stęplowy, nie mogąc go iednak podwyższać nad przepis.

2do Sądy Kryminalne i Policyi poprawczéy lepiéy będą uposażone; ztąd lepszy dozór ludzi, prędsza i gruntownieysza sprawiedliwość.

3tio W ogóle Sądy cywilne są także lepiéy płatne, a przez ustanowienie różnicy między starszemi i młodszemi Sędziami, dłuższość służby będzie miała większą nagrodę.

Do

Rady Administracyjnéy Królestwa.

Kommissya Rządowa Sprawiedliwości.

Podług przepisu obowiązuiącéy przed rokiem 1808 w kraju tuteyszym Ordynacyi Sądowéy Pruskiéy Tytułu 52 §. 48. nie było wolno przedawać zadłużonych dóbr szlacheckich ziemskich, przez publiczną licytacyą sądową, niżéy 2/3 części otaxowanéy ich wartości. Inne dobra podług §. 5. przedane bydź mogły i niżéy, naywięcéy daiącemu. Przyięta z zaprowadzeniem Kodeksu Cywilnego w r. 1808. Procedura teraz obowiązuiąca, podobnego przepisu nie obeymuie. Owszem, uważaiąc to wartością dóbr, co kto daie, kładzie w Art. 697 na popieraiącego przedaż, warunek, położenia ceny za nieruchomość na przedaż wystawioną, i w Art. 698. stanowi, że:

gdyby się nikt nie stawił, którzyby wyżéy dawał, tedy przysądzoną zostanie popieraiącemu za położoną przez niego cenę. –

Z tąd poszło, że przy powszechnym w ówczas braku cyrkuluiącéy gotowizny, dobra nieruchome ziemskie, dla zaspokoienia wierzycieli, na przedaż wystawione, za bezcen prawie, tak z szkodą dla właścicieli, iak i z stratą dla wierzycieli, zwłaszcza niżéy w hypotece lokowanych, przedawanemi bywały. –

W zamiarze przeto ochronienia od strat takowych i właścicieli dóbr i wierzycieli ich, którzy pod powagą i rękoymią wspomnionego przepisu ordynacyi, kapitały swe hypotecznie lokowali, wydany został pod dniem 26 Czerwca 1811 r. Dekret Królewski w Tomie III. Dziennika Praw Xięstwa Warszawskiego umieszczony, którym w Art. 1. postanowiono, że:

każdy z wierzycieli dłużnego właściciela

dóbr nieruchomych a nawet sam dłużny właści
ma prawo żądać, aby dobra iego, wystawione na
przymuszoną publiczną przedaż, nie były przy
dzone niżey 2/3 części ich wartości. —

Dekret ten, lubo iak wypis z Protokółu Sekr
ryatu Stanu z dnia 1 Maja 1811 r. i rapporta
mierze Królowi zdawane okazuią, nastąpił sz
gólniey z względu na powyżey wspomniony prz
pis ordynacyi Sądowey Pruskiey, i nabyte na m
cy iego, przez wierzycieli, przed dniem 1 Maja
hypotekowanych, prawo, przecięż, nie przyiął zas
detaxacyinych pruskich, lecz, w artykule drugim
zastrzegł, że:

zasady ocenienia dóbr nieruchomych ziemski
osobnem urządzeniem ogłoszone zostaną. —

Tymczasowo zaś wskazał za zasadę szacunku
stnącą taxę dóbr, lub gdzieby ta nienastąpiła, cen
ich przedażną, z wolnem iednak dowodzeniem w
szości lub niższości rzeczywistey ich wartości. —
powiedziane iednak zasady detaxacyine dóbr n
ruchomych ziemskich, ustanowione nie zostały.
Artykuł drugi tegoż Dekretu, przeto zostaie ies
do uzupełnienia.

Potrzeba tego iest tem koniecznieysza, że artyk
ten, dozwalaiąc stronom dowodzić, wyższey lub niż
szey wartości od nastąpioney taxy lub ceny przedaż
podaie, iak doświadczenie okazało, dłużnikom z ty
chęci, sposobność, wnoszenia przeciw szacunkowi
dóbr, długich i kosztownych, często przez wszystkie
Jnstancye toczonych sporów, w tym nayczęściey t
ko celu, aby przez to przedaż dóbr a następnie s
tysfakcya wierzycieli, którzy spory i nową taxę
swym kosztem popierać muszą, iak naydłużey
wstrzymać, gdy tymczasem właściciel zadłużony
nie maiąc się iuż niczego z przedaży spodziewać,
z okoliczności tylko korzystać, ieszcze usiłuie, a
nie czyniąc ani potrzebnych na utrzymanie gosp

darstwa

darstwa, i budowli, nakładów, ani procentów, a często i podatku, nie opłacaiąc, dobra, z uszczerbkiem wierzycieli i gospodarstwa krajowego, do ostatka deteryoruie.

W prawdzie Xiąże Namiestnik Królewski, w celu uzupełnienia Art: 2 Dekretu, wspomnionego, ieszcze pod dniem 30 Maja 1817 r. wyznaczył oddzielną deputacyą do ułożenia proiektu detaxacyi dóbr ziemskich, która też pod d: 20. Listopada 1817 złożyła proiekt przygotowany. Ten atoli przyiętym nie został. Pod dniem 1 Sierpnia 1820 r. Xiąże Namiestnik Królewski, na przełożenie Kommissyi Sprawiedliwości z dnia 30 Lipca tegoż roku, nową do tego był wyznaczył deputacyą, lecz i tu ustanowienie zasad tych do skutku nie przyszło.–

Dopiero gdy Xiąże Namiestnik Królewski, z powodu zaproiektowanego przez Kommissyą Rządową Przychodów i Skarbu ustanowienia Towarzystwa Kredytowego, Kommissyi Sprawiedliwości, tudzież Kommissyi Rządowey Przychodów i Skarbu, polecić raczył podanie proiektu, do uzupełnienia Art: 2 tegoż Dekretu, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu zbawienną podała myśl, taniego i krótkiego sposobu oszacowania dóbr nieruchomych ziemskich, biorąc opłacaiący się podatek ofiary przez pięć mnożony, za czysty dochód, a dochód ten, przez dwadzieścia na kapitał obrócony, za szacunek dóbr, dozwalaiąc w niektórych poiedynczych wydarzeniach, w którychby zasada ta okazała się być za wysoką lub za niską, zniżenia lub podwyższenia szacunku, przez mnożenie podatku 5 razy wziętego w przypadku pierwszym nie przez 20. lecz przez 19. 18. i mniey, a w przypadku drugim, przez 21. 22. a nawet 25.–

Członki obydwóch Kommissyów Rządowych, po

długiem

długiem i doyrzałem rozebraniu myśli téy, na Konferencyach w téy mierze odbytych, uznali ią za nay stósownieyszą, iakoż takowa w Art: 5 i 6. Prawa Seymowego o Towarzystwie Kredytowém Ziemskiém przyiętą została.—

Zasada ta, krótka i łatwa, bo na dochodzie z opłacaiącego się podatku ofiary obrachowanym oparta, tę odznaczaiącą się ieszcze ma zaletę, że ochrania Interessentów od tych trudności, sporów, straty czasu i kosztów, iaką każda inna detaxacya, pomimo kosztowności iéy nie zawsze dokładna, za sobą pociąga.—

Jest pewnieyszą od wszelkich innych zasad, które iak nigdy ogólnie zastósowanemi bydź nie mogą, tak pomimo wszelkiéy staranności w dokładnem oznaczeniu ich, zawsze, albo same przez się, albo też przez mylne lub dowolne zastósowanie ich, mniey lub więcey są zawodne, i taxę całą, ieżli ta za nadto wygórowaną została, tak iż nikt 2/3 nie podaie, zostawiaią bez skutku, któż z resztą zaręczyć może, że szacunek podług innych zasad wynaleść się mogący, będzie pewnieyszym od szacunku podług zasad prawa Seymowego wynalezionego.—

Skoro przeto przy ustanowieniu Towarzystwa Kredytowego, które pod względem ekonomicznym uznano za ostatni środek ratowania właścicieli dóbr, przyięto w Art: 5 i 6. tegoż prawa, zasadę wyżey wspomnioną, do oszacowania dóbr Towarzystwu Kredytowemu zastawionych, tém właściwiey i bezpieczniey zdaniem Kommissyi Sprawiedliwości takowa przyiętą bydź zasługuie do ustanowienia szacunku dóbr nieruchomych ziemskich przy przymuszonéy ich publiczney przedaży sądowey.—

Od roku 1808. zacząwszy aż do uchwalonego na Seymie przeszłorocznym prawa o ustanowieniu Towarzystwa

warzystwa

warzystwa Kredytowego Ziemskiego, Rząd ciągle starał się i wszystkie prawie wyczerpał środki, iuż to przez moratoria dozwolone, przez Konwencye zawarte przez Postanowienie z dnia 8 Lipca 1823. – ograniczaiące zaięcie przedmiotów w posiadłościach wieyskich, iuż w reszcie przez zaprowadzenie Towarzystwa Kredytowego, ochraniać dłużnych właścicieli ziemi, i podać im sposobność łatwieyszego uiszczenia się swym wierzycielom. –

Wszystkie dotychczasowe rozporządzenia, wyłącznie były na korzyść dłużnych właścicieli, a interess wierzycieli zdawał się bydź pozbawionym wszelkiey opieki. Sprawiedliwość przeto wymaga, aby i wierzycielom, tak długo satysfakcyi swéy oczekuiącym, podać i ułatwić możność otrzymania takowéy. Potrzeba zaś ustalenia kredytu i wiary publicznéy nadal wymaga, aby im takową możność zapewnić przez postanowienie pewnych i trwałych zasad oszacowania dóbr ziemskich na satysfakcyą ich przedaży sądowéy ulegać maiących. –

Kommissya Sprawiedliwości nie widząc lepszego sposobu nad ten, iaki prawo o ustanowieniu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Art: 5 przepisało, ma zaszczyt wnieść do Rady Administracyinéy proiekt do Postanowienia rozciągaiącego zasadę tymże artykułem ustanowioną iako ogólną do oszacowania dóbr przy przymuszonéy ich publicznéy przedaży sądowéy, w ten sposób, że tam gdzie Towarzystwo Kredytowe dobra podług zasad Arto: 5 i 6. prawa Seymowego iuż oszacowało, wynaleziony i przyięty przez Towarzystwo szacunek za rzeczywistą ich wartość uważanym będzie. W przypadkach zaś w których szacunek przez Towarzystwo ustanowiony ieszcze nie został, Sąd dla zapewnienia właścicielom i wierzycielom, nayuwyż=

szego szacunku, iakiego tož prawo dozwala, wartość ich, mnożeniem opłacanego podług wykazu, o iakim w Art: 42 litt: 6, tegoż prawa iest mowa, podatku ofiary 5 razy wziętego przez 25 ustanowił. —

Proiekt ten nic nie zawiera uciążliwego ani dla właściciela ani dla wierzycieli.

Właściciele obowiązani do zapłacenia długów zaciągnionych, bez względu, czyli to dla nich iest uciążliwém lub nie, wszelkie dotąd mieli dobrodzieystwa prawa. Teraz maią ułatwioną sobie przez ustanowienie Towarzystwa Kredytowego sposobność, otrzymania na usatysfakcyonowanie swych wierzycieli Korzystney pożyczki, w listach zastawnych, lub nabycia ich po niższym, i iuż na 70 od sta spadłym kursie. Kto z tych wszystkich dobrodzieystw nie umiał lub nie chce korzystać, i ieszcze ociąga się w uiszczeniu się swym wierzycielom, ten zaiste za niezasługuiącego na dalsze względy i dobrodzieystwo, iako nie mogący iuż doznać żadnego ratunku, uważanym bydź winien. Również Proiekt nie wiąże wierzycieli. Zostaie w nim zachowana zasada, nie przedania dóbr niżey ⅔ wartości, ustanawia on tylko zasady oszacowania, które iuż Dekret Królewski z r. 1811. oddzielném urządzeniem przepisać zastrzegł, a które i w kraju Pruskim były i są przedmiotem oddzielnych urządzeń. — Wszakże i powołana Ordynacya Sądowa Pruska nie zaręczyła wierzycielom niezmienności zasad detaxacyinych. —

Skoro zaś Kommissya Sprawiedliwości zachowuie zasadę nie przedawania dóbr niżey ⅔ wartości, przedaż publiczna sądowa, iest zawsze ieszcze i dla właściciela i dla wierzycieli korzystnieysza, od przedaży ich przez Towarzystwo Kredytowe, gdyż podług Art: 4 i 91. Prawa Seymowego, Dobra za należność Towarzystwa, które tylko do ⅗ wartości pożyczkę dozwala, na rzecz tegoż Towarzy-

stwa

stwa przysądzone bydź mogą; tak, że do a, na 90,000 Złt: oszacowane, na rzecz Towarzystwa Kredytowego za 54,000 Złt: w drodze zaś publiczney przedaży sądowey tylko za 60,000 Złt: przysądzone bydź mogą. W przypadku zaś przedaży dóbr do Towarzystwa ieszcze nie należących, maximum nawet szacunku, z przyiętych zasad wynikaiącego za rzeczywistą wartość ich iest brane.—

Wierzyciele w hypotece niżey lokowani, i tę ieszcze z Instytucyi Towarzystwa Kredytowego maią korzyść, że ponieważ listy zastawne przy podobnych przedażach sądowych zastępuią gotowiznę, tem samem licytowany szacunek ich podwyższa się. Sami nawet dla uratowania kapitału swego mogą licytować, i wyżey lokowanych wierzycieli listami zastawnemi spłacać lub przyiąć do spłacenia należność Towarzystwa. Jeśli pomimo tego wszystkiego wierzyciel niższy na kapitale swym traci, słuszniey, że on stratę tę ponosi, aniżeli, izby wierzyciel wyżey lokowany maiący prawo bez względu na wierzycieli późnieyszych, żądać i odebrać swey satysfakcyi, takową miał mieć zatamowaną.—

Kommissya Sprawiedliwości ma przeto zaszczyt złożyć proiekt przygotowany do decyzyi Rady Administracyiney z prośbą o przedstawienie go Nayiaśnieyszemu Panu po roztrząśnieniu w Radzie Stanu.—

w Warszawie dnia 24 Sierpnia 1826 roku.

Minister Prezyduiący

(podpisano:) Jg: Sobolewski.

z Bożey Łaski

My Mikołay 1szy

etc: etc: etc:

Zapatrzywszy się na Dekret Królewski z dnia 26. Czerwca 1811. r. zważaiąc, że dotąd żadne urządzenie niewskazało zapowiedzianych w Art: 2 tegoż Dekretu zasad oszacowania dóbr nieruchomych ziemskich, przy wystawieniu ich na przymuszoną publiczną przedaż sądową, a prawo Seymowe z dnia 1/13 Czerwca 1825 r. o ustanowieniu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, przepisało iuż w Art: 5 i 6. sposób ustanowienia wartości dóbr ziemskich, przy przystąpieniu z niemi do tegoż Towarzystwa; chcąc usunąć niedogodności, iakie wynikaią na szkodę tak dłużników iako i wierzycieli, z niedostatku stałych i iednostaynych w tey mierze przepisów, na przedstawienie Kommissyi Rządowey Sprawiedliwości, po wysłuchaniu zdań Ogólnego Zgromadzenia Rady Stanu, postanowiliśmy i stanowiemy:

Art: Każdy z wierzycieli dłużnego właściciela dóbr nieruchomych ziemskich, a nawet sam dłużny właściciel, ma prawo żądać, aby dobra iego, wystawione na przymuszoną publiczną przedaż sądową, nie były przysądzone niżey dwóch trzecich części ich wartości. —

Art: W ustanowieniu wartości dóbr nieruchomych ziemskich, przy wystawieniu ich na przymuszoną publiczną przedaż sądową zastosowane będą zasady, artykułami 5tym i 6tym wyżey powołanego prawa Seymowego przyięte w ten sposób, że tam, gdzie Towarzystwo Kredytowe dobra, już podług tychże zasad oszacowało, ustanowiony przez Towarzystwo szacunek, za rzeczywistą ich wartość uważany będzie, w przypadkach zaś, w których szacunek ich przez Towarzystwo ustanowionym ieszcze nie został, Sąd dla zapewnienia właścicielom i wierzycielom nay-

wyższego

wyższego szacunku, iakiego toż prawo dozwo
wartość, ich mnożeniem, opłaconego, podług wyk
o iakim w Art: 42 lit: C, iest mowa, podatku o
ry pięć razy wziętego, przez dwadzieścia i pięć
stanowi. –

Wykonanie niniejszego Postanowienia, Kom
missyi Rządowey Sprawiedliwości polecamy.